

УДК 378.046-021.68:811:001.817

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-4-57-65

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1052-7098>

Турчин Т. М.

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОПАНУВАННЯ СПЕЦИФІКИ НАУКОВОЇ МОВИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДГОТОВКИ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

У статті охарактеризовані особливості наукової української мови як передумови підготовки досконалого наукового тексту, успішної презентації результатів наукового дослідження.

Для забезпечення комунікативної досконалості мовлення (точності та логічності викладу і їхнього обов'язкового складника – мовної унормованості) кожний фахівець має доцільно послуговуватися мовними засобами різних рівнів. З цією метою аспіранти мають навчитися аналізувати наукові, науково-популярні тексти на лексичному, лексико-семантичному, стилістичному і граматичному рівнях, редагувати, скорочувати (компресія) тексти, конструювати елементи висловлювання з урахуванням запропонованої мовленнєвої ситуації. Правильно підібраний текст допоможе сформуувати уміння спочатку правильно складати вторинні наукові тексти (конспект, анотацію, реферат), а потім підготуватися до написання власного наукового тексту, наприклад, дисертаційної роботи.

Мовностилістична культура наукової праці значною мірою відображає загальну культуру її автора. Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу.

Фразеологія покликана, з одного боку, визначати логічні зв'язки між частинами висловлювань, з іншого боку, позначати певні поняття, будучи, по суті, термінами.

Писемна наукова мова має й суто стилістичні особливості. Об'єктивність викладу – основна її стилістична риса. Звідси наявність у тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на позначення ступеня достовірності повідомлення.

Стиль писемної наукової мови – це безособовий монолог. Тому виклад звичайно ведеться від третьої особи, бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті.

Форми відображення результатів наукових досліджень: форми викладу матеріалів дослідження та наукові видання (публікації, науковий журнал, науковий реферат, інформаційний реферат, монографія, дисертація); форми висвітлення підсумків наукової роботи та відображення результатів НДР (тези, реферат); усна передача інформації про наукові результати (колоквиум, симпозіум, конференція, дискусія).

Ключові слова: наукова мова, фразеологія, стилістичні особливості, смислова точність, якість мови.

Методологія науки розглядає мову як засіб вираження, фіксації, переробки, передачі та зберігання наукових знань, наукової інформації.

Для забезпечення комунікативної досконалості мовлення (точності та логічності викладу і їхнього обов'язкового складника – мовної унормованості) кожний фахівець має доцільно послуговуватися мовними засобами різних рівнів. З цією метою аспіранти мають навчитися аналізувати наукові, науково-популярні тексти на лексичному, лексико-семантичному, стилістичному і граматичному рівнях, редагувати, скорочувати (компресія) тексти, конструювати елементи висловлювання з урахуванням запропонованої мовленнєвої ситуації. Правильно підібраний текст

допоможе сформувати уміння спочатку правильно складати вторинні наукові тексти (конспект, анотацію, реферат), а потім підготуватися до написання власного наукового тексту, наприклад, дисертаційної роботи.

Аналіз наукової літератури свідчить про значну кількість праць вітчизняних вчених, у яких розглядалися різні аспекти мовної проблематики.

Спеціальне вивчення наукового мовлення в українському мовознавстві розпочалося в 60-ті роки ХХ ст. Перші праці (М. Кожині, А. Коваль, А. Васильєвої, М. Котюрової та ін.) подавали визначення специфіки наукового стилю, виявлення екстралінгвістичних факторів, які впливають на формування наукових текстів та їх стильових ознак, містили дослідження проблем мовленнєвої системності наукового стилю, типів наукового тексту (О. Лаптева, О. Сиротіна, М. Сенкевич та ін.), поняття "культура мови" (А. Коваль, М. Жовтобрюх, А. Пилинський).

У дослідженнях 70–90-х років ХХ ст. розглядали проблеми писемної та усної форм наукового мовлення, його адресованості, діалогічності, експресивності (Н. Милованова, М. Кожина, Т. Михайлюк, Л. Славгородська), композиції та зв'язності, інтертекстуальності наукового тексту (М. Котюрова, Н. Данилевська), поняття "мовна норма" (А. Пилинський, С. Ермоленко, М. Жовтобрюх).

Важливим аспектом культури наукової мови дослідники (Н. Бабич, Ф. Бацевич, О. Баженова, Д. Гринчишин, Р. Зорівчак, М. Котюрова, Л. Мацько, М. Пентиліук, О. Пономарів, А. Сербенська, Є. Чак) називають прикладний аспект. Наукові тексти розглядають як носії функціонально-стильової специфіки, що дає змогу пояснювати мовленнєві огріхи, їх психологічну природу, фактори впливу на їх появу. Започатковано навіть окремий напрям досліджень – "лінгвістика помилок", або "помилкознавство", "девіатологія".

Мета – охарактеризувати особливості наукової української мови як передумови підготовки досконалого наукового тексту, успішної презентації результатів наукового дослідження.

Мовностилістична культура наукової праці значною мірою відображає загальну культуру її автора. Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Науковий виклад складається головним чином з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів дійсності.

Для наукового тексту характерними є смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків тут є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби зв'язку, що вказують на послідовність розвитку думки (спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже та ін.), заперечення (проте, тим часом, але, у той час як, тим не менше, аж ніяк), причинно-наслідкові відношення (таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж), перехід від однієї думки до іншої (раніше ніж перейти до..., звернімося до..., розглянемо, зупинимось на..., розглянувши..., перейдемо до..., необхідно зупинитися на..., необхідно розглянути...), результат, висновок (отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дає змогу зробити висновок, підсумовуючи, слід сказати...) [1].

Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники і дієприкметники (даний, той, такий, названий, вказаний та ін.). Читач наукового твору відразу розуміє, що слова "дійсно" або "насправді" вказують, що наступний текст повинен бути доведенням, "з іншого боку", "навпаки", "але" готують читача до сприйняття протиставлення, "бо" – пояснення.

У деяких випадках словосполучення розглянутого вище типу не тільки допомагають окреслити переходи авторської думки, а й сприяють удосконаленню рубрикації тексту. Наприклад, слова "перейдемо до розгляду" можуть замінити заголовок рубрики. Вони, відіграючи роль невиділених рубрик, роз'яснюють внутрішню послідовність викладу, а тому в науковому тексті дуже потрібні.

На рівні цілого тексту для наукової мови, мабуть, основною прикметою є цілеспрямованість і прагматизм. Звідси стає зрозумілим, чому емоційні мовні елементи в наукових працях не відіграють особливої ролі. Науковий текст характеризується тим, що його складають лише точні, отримані в результаті тривалих спостережень і

наукових експериментів відомості та факти. Це обумовлює і точність їх словесного вияву, і, таким чином, використання спеціальної термінології [3].

Науковий термін – це не просто слово, а втілення сутності конкретного явища. Не можна довільно змішувати в одному тексті різну термінологію, пам'ятаючи, що кожна галузь науки має свою, притаманну тільки їй термінологічну систему.

Фразеологія наукової прози також вельми специфічна. Вона покликана, з одного боку, визначати логічні зв'язки між частинами висловлювань (такі, наприклад, стійкі сполучення, як "навести результати", "як показав аналіз", "на підставі отриманих даних", "підсумовуючи сказане", "звідси випливає, що" та ін.), з іншого боку, позначати певні поняття, будучи, по суті, термінами (такі, наприклад, "активний метод навчання", "авторська методика", "позиція дослідника" та ін.).

Розглянемо деякі особливості наукової мови, які суттєво впливають на мовностилістичне оформлення дисертаційного дослідження. Насамперед слід відзначити наявність великої кількості іменників із абстрактним значенням, а також віддієслівних іменників (дослідження, розгляд, вивчення та ін.).

У науковій прозі широко представлені відносні прикметники, оскільки саме вони на відміну від якісних дають змогу з граничною точністю вказувати достатні і необхідні ознаки понять. Як відомо, не можна утворювати форми ступенів порівняння відносних прикметників. Тому в науковому тексті, використовуючи якісні прикметники, перевагу віддають аналітичним формам вищого та найвищого ступенів. Для утворення найвищого ступеня часто використовують слова "найбільш", "найменш" [4].

Особливістю мови наукової прози є також відсутність експресії. Звідси домінуюча форма оцінки – констатація ознак, притаманних слову, яке визначають. Тому більшість прикметників є тут частинами термінологічних виразів. Так, правильним буде прикметник "наступні" замінити займенником "такі", котрий всюди підкреслює послідовність перерахування особливостей і прикмет.

Дієслово і дієслівні форми несуть в тексті наукових праць особливе інформаційне навантаження. Автори наукових праць звичайно пишуть "проблема, яка розглядається", а не "проблема, яка розглянута". Ці дієслівні форми служать для окреслення постійної ознаки предмета, вони використовуються також при описі ходу дослідження, доведення.

Часто використовуються зворотні дієслова, пасивні конструкції, що обумовлено необхідністю підкреслити об'єкт дії, предмет дослідження (наприклад, "У даній статті розглядаються...", "Передбачено виділити додаткові години...").

У науковій мові дуже поширені вказівні займенники "цей", "той", "такий". Вони не тільки конкретизують предмет, але й визначають логічні зв'язки між частинами висловлювання (наприклад, "Ці дані слугують достатньою підставою для висновку..."). Займенники "цось", "дещо", "що-небудь" через неконкретність їх значення в тексті наукових творів не використовуються [4].

Для наукового тексту, який потребує складної аргументації і виявлення причинно-наслідкових відносин, властиві складні речення різних видів з чіткими синтаксичними зв'язками. Звідси розмаїття складених сполучників підрядності "завдяки тому, що", "між тим як", "тому що", "замість того, щоб", "з огляду на те, що", "зважаючи на те, що", "внаслідок того, що", "після того, як", "в той час як" та ін. Особливо часто використовуються похідні прийменники "протягом", "відповідно до...", "у результаті", "на відміну від...", "поряд з...", "у зв'язку з" та ін.

Писемна наукова мова має й суто стилістичні особливості. Об'єктивність викладу – основна її стилістична риса. Звідси наявність у тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на позначення ступеня достовірності повідомлення. Завдяки таким словам той чи той факт можна подати як достовірний (дійсно, насправді, зрозуміло), припустимий (треба гадати, як видно), можливий (можливо, ймовірно) [2].

Обов'язковою вимогою об'єктивності викладу матеріалу є також вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу. У тексті цю умову можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень ("за повідомленням", "за відомостями", "на думку", "заданими", "на нашу думку" та ін.).

Діловий і конкретний характер опису явищ, які вивчаються, фактів і процесів майже повністю виключає емоційно забарвлені слова та вигуки. У науковій мові вже досить чітко сформувалися певні стандарти викладення матеріалу. Так, експери-

менти описуються звичайно за допомогою дієприкметників пасивного стану. Наприклад: "Одержані відомості про зміни у мотивації...", "Було проаналізовано існуючі підходи ...".

Використання подібних синтаксичних конструкцій дає змогу сконцентрувати увагу читача тільки на самій дії. Суб'єкт дії при цьому залишається невизначеним, оскільки вказівка на нього в такого роду наукових текстах необов'язкова.

Стиль писемної наукової мови – це безособовий монолог. Тому виклад звичайно ведеться від третьої особи, бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті. Порівняно рідко використовуються форми першої і зовсім не використовуються – другої особи займенників однини. Авторське "я" ніби відступає на другий план.

Нині стало неписаним правилом у науковому тексті замість "я" використовувати "ми", з огляду на те, що вираз суб'єкта авторства як формального колективу надає більшого об'єктивізму викладенню. Справді, вираз авторства через "ми" дає змогу відобразити власну думку як думку певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку.

Ставши фактом наукової мови, займенник "ми" обумовив цілу низку нових похідних словосполучень, наприклад такий: "на нашу думку". Проте нагромадження в тексті займенника "ми" справляє малоприємне враження. Тому автори наукових праць (і, особливо, дисертаційних) намагаються використовувати звороти, що виключають наявність цього займенника. На допомогу приходять конструкції з невизначено-особовими реченнями ("Спочатку здійснюють аналіз результатів контрольних робіт, а потім роблять висновки про вплив ..."). Використовується також форма викладу від третьої особи ("Автор вважає..."). Аналогічну функцію виконує речення з пасивними дієприкметниками ("Розроблений комплексний підхід до вивчення..."), в якому відпадає потреба у фіксації суб'єкта дії, що тим самим дає змогу уникати в тексті *дисертації* особових займенників.

Якостями, котрі визначають культуру наукової мови, є точність, ясність і стислість. Смыслова точність – одна з головних умов забезпечення наукової та практичної значущості інформації, вміщеної в тексті дисертаційної праці.

Недоречно вжите слово може суттєво викривити сенс написаного, призвести до подвійного тлумачення тієї чи тієї фрази, надати всьому тексту небажаної тональності.

Точність наукової мови забезпечується ще й дотриманням стилістичних норм і зв'язків слів у реченні. Порушення їх породжує неправильне тлумачення висловленої думки. Так, двозначною є конструкція: "Інші прагнення з подібними мотивами відсутні" (інші прагнення чи подібні мотиви відсутні – зрозуміти важко) [4].

Ще одна необхідна якість наукової мови – її ясність. Ясність – це вміння писати доступно і дохідливо. Практика показує, що особливо багато недоречностей виникає там, де автори замість точних кількісних значень використовують слова і словосполучення з невизначеним або занадто узагальненим значенням. Насправді, чи можуть задовольнити читача наукового тексту, який хоче бачити у кожному рядку її тексту конкретні й точні дані, такі фрази: "Необхідна інформація вчителям, які зацікавлені в ній, надається періодичними виданнями та окремими відомостями в засобах масової інформації"; "Для забезпечення нормального перебігу навчального процесу потрібно, щоби попередньо була проведена відповідна підготовка педагогічних працівників, які зацікавлені в цьому".

Дуже часто автори наукового тексту пишуть "та ін.", не знаючи, як продовжити перелік, або вводять до тексту словосполучення "цілком очевидно", коли не можуть викласти інших аргументів. Звороти "відомим чином" або "спеціальним пристроєм" нерідко засвідчують, що автор у першому випадку не знає яким чином, а у другому – який саме пристрій.

Здебільшого порушення ясності викладу викликане намаганням окремих авторів надати своїй праці уявної науковості. Звідси і зовсім непотрібна наукоподібність, коли простим усім добре відомим предметам дають ускладнені назви. Так, можна прочитати: "Нова ідея знайшла цілковиту підтримку в освітянському

середовищі". А чому не сказати про підтримку ідеї більш конкретно і зрозуміло: вчителями, науково-педагогічними працівниками.

Причиною неясності висловлювання може стати неправильне розташування слів у реченні. Наприклад: "Чотири подібні установи обслуговують кілька тисяч людей". Тут підмет не відрізняється за формою від прямого додатка і тому незрозуміло, хто (або що) є суб'єктом дії: люди чи установи, які їх обслуговують.

Нерідко доступність і дохідливість називають простотою. Простота викладу сприяє тому, що науковий текст читається легко, тобто коли думки автора сприймаються без ускладнень. Проте не можна ототожнювати простоту і примітивність. Не слід також плутати простоту із загальнодоступністю наукової мови.

Стислість – третя необхідна й обов'язкова якість наукової мови. Реалізація цієї якості означає вміння уникнути непотрібних повторів, надмірної деталізації і словесного мотлоху. Кожне слово і вираз служать тут тій меті, яку можна сформулювати таким чином: якомога не тільки точніше, але й стисліше донести сутність справи. Тому слова і словосполучення, які не несуть жодного смислового навантаження, повинні бути повністю виключені з наукового тексту [4].

Багатослів'я або мовна надмірність найчастіше виявляється у вживанні зайвих слів. Наприклад: "З цієї метою вчитель використовує наявні засоби наочності" (якщо засобів немає, то й використовувати їх не можна); "Перевіркою було встановлено, що існуючі нормативи забезпечення студентів навчальною літературою у багатьох навчальних закладах були значно занижені" (нормативи, які не існують, не можуть бути ні завищеними, ні заниженими). Щоб уникнути багатослів'я, необхідно перш за все боротися із плеоназмами, коли до тексту вповзають з непотрібними словами. Вони свідчать не тільки про мовну недбалість її автора, а й часто вказують на нечіткість його уявлення про предмет дослідження або на те, що він просто не розуміє точного сенсу слів, узятих із чужої мови. Так з'являються сполучення на кшталт: "інтервал перерви", "внутрішній інтер'єр" та ін. [3].

До мовної надмірності слід віднести і вживання без потреби чужомовних слів, які дублюють українські і тим самим невиправдано ускладнюють вислів. Навіщо, наприклад, говорити "нічого екстраординарного", коли можна сказати "нічого особливого"; замість ординарний – звичайний, індиферентне – байдуже, ігнорувати – не помічати, лімітувати – обмежувати, орієнтовно – приблизно, функціонувати – діяти, диверсифікація – різноманітність, детермінувати – визначати, апробація – перевірка, креативний – творчий та ін.

Основні результати і положення дослідження мають бути опубліковані для ознайомлення з ними наукової громадськості.

Публікація (*publicatio* – оголошую всенародно, оприлюднюю) – це доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення, розміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) роботи (робіт), а також це текст, надрукований у будь-якому виданні. Публікації виконують кілька функцій: оприлюднюють результати наукової роботи; сприяють встановленню пріоритету автора; свідчать про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми; слугують підтвердженню достовірності основних результатів і висновків дисертації, новизни і наукового рівня її; підтверджують факт апробації та впровадження результатів; відображають основний зміст дисертації; фіксують завершення певного етапу дослідження або роботи загалом; забезпечують первинною науковою інформацією суспільство, сповіщають наукове співтовариство про появу нового наукового знання: перетворюють індивідуальний результат на загальне надбання та ін.

Статті наукового характеру друкуються переважно в наукових збірках або журналах.

Науковий журнал – журнал, що містить статті та матеріали досліджень теоретичного або прикладного характеру, призначений переважно фахівцям певної галузі науки. За цільовим призначенням наукові журнали поділяють на науково-теоретичні, науково-практичні та науково-методичні.

Реферати бувають двох видів: наукові та інформативні.

Науковий реферат – стисле усне або письмове викладення наукової теми (питання), складене на підставі проведеного наукового дослідження, огляду одного

або кількох літературних та інших джерел. У ньому зазвичай висвітлюють наукові дослідження, проведені автором реферату, з викладенням поставленої гіпотези, системи доказів, експерименту та здобутих результатів, зазначають наукову новизну та практичне значення цих результатів. Так, науковий реферат, який складає студент під час виконання НДРС, повинен висвітлювати одне з питань теми дослідження, наприклад за літературними джерелами. У ньому слід описати стан об'єкта дослідження, зазначити вади та висловити пропозиції щодо усунення їх. Закінчується реферат резюме – коротеньким висновком з основних положень наукової теми (питання).

Інформативний реферат – коротеньке письмове викладення однієї наукової праці, що висвітлює стисло її зміст. Призначення його полягає в оперативному повідомленні наукових працівників і фахівців про досягнення науки й технічного прогресу. Текст інформативного реферату викладається у такій послідовності: тема, предмет (об'єкт), характер і мета роботи. У ньому слід зазначити ті особливості теми, які необхідні для розкриття мети та змісту роботи і методу проведення її.

Основним і наймасовішим видом друкованої інформації, за результатами дослідження, є журнальна наукова стаття. Композиція наукової статті ґрунтується на логічному розкритті наукової думки, мотивованому та дозованому розкритті фактів, поєднанні їх у певну систему. Для того щоб композиція статті стала справжнім засобом реалізації творчого наукового результату, автор повинен продумати її план у такій послідовності: заголовок, вступ, основна частина, висновок. Розробити універсальний алгоритм роботи над рукописом статті досить важко, що пов'язано зі специфікою та індивідуальністю праці письменника, якою, по суті, і є робота науковця під час підготовки публікації. Однак наведена загальна схема журнальної статті може бути використана автором-початківцем як своєрідний шаблон. Треба зауважити, що поспішне опублікування "сирої" статті може спричинити у автора в подальшому відчуття невдоволеності й незручності навіть через багато років. Однак слід уникати і завчасних статей, і зволікання з публікаціями, бо публікація дає пріоритет в авторстві і створює практично необмежену аудиторію для науковця.

Розрізняють два види монографій – наукові та практичні.

Науковим вважається видання результатів теоретичних чи експериментальних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації документів та літературних текстів. Воно призначене для фахівців і для наукової роботи. Серед наукових видань розрізняють науково-дослідні та джерелознавчі.

До першої групи наукових видань належать: монографія, автореферат дисертації, препринт, тези доповідей та матеріали наукової конференції, збірник наукових праць.

До другої групи наукових видань належать джерелознавчі видання, або документальні наукові видання, які містять пам'ятки культури та історичні документи, що пройшли текстологічне опрацювання, мають коментарі, вступні статті, допоміжні покажчики та інші елементи науково-довідкового апарату видання.

Результати виконаної науково-дослідної роботи можуть бути використані для складання рефератів, написання наукових статей, монографій, дисертацій, підготовки доповідей на наукових конференціях, що дає змогу зробити їх набутком широкої наукової громадськості.

Монографія – спеціальне наукове дослідження, присвячене літературному викладенню однієї проблеми. Монографія відрізняється від статті ширшою постановкою проблеми, аргументованістю роздумів, їх доказовістю, посиланням на докази (літературні джерела, показники роботи підприємств та ін.). Монографія зазвичай має довідковий апарат: список використаної літератури, хронологічний довідник, тематичний або іменний покажчик. Архітектура монографії виражена самостійними структурними підрозділами, які мають заголовки, певну систему кодування таблиць, рисунків, схем та ін. Заголовки і підзаголовки розділів, параграфів повинні мати динамічне викладення матеріалу дослідження. Параграфи в разі потреби поділяють на пункти.

Дисертація за обраною темою дослідження не відрізняється архітектонікою від монографії. Вона має лише інше функціональне призначення.

Дисертація – кваліфікаційна наукова робота в певній галузі знань, яка містить сукупність наукових результатів і положень, висунутих автором для публічного захисту, і засвідчує особистий внесок автора в науку та його здобутки як науковця. Основою дисертації є виконані та опубліковані наукові праці, відкриття або великі винаходи, впроваджені у виробництво машини або технологічні процеси. Для оперативного ознайомлення з основним змістом, результатами, висновками і рекомендаціями автора дисертації складається автореферат, де висвітлюються його внесок у розроблення обраної проблеми, ступінь новизни і практична значущість результатів дослідження.

Розглянуті різновиди наукових праць, літературно узагальнюючі результати виконаного дослідження мають анотацію – коротке викладення змісту статті, реферату, монографії, дисертації. В анотації дається характеристика твору з погляду змісту, призначення, форми та інших особливостей. Відомості про зміст і значення праці, її автора в анотації мають рекомендаційний характер. Анотація міститься в книжках, брошурах, тематичних планах і рекламних матеріалах, а також у бібліографічних посібниках, друкованих картках. На початку анотації наводиться бібліографічний опис твору.

Формами висвітлення підсумків наукової роботи є тези, доповіді, матеріали конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо.

Тези – це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Тези доповіді – це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет автора, містять матеріали, не викладені в інших публікаціях. Рекомендований обсяг тез наукової доповіді – 2–3 сторінки машинописного тексту через 1,5–2 інтервали. Можливий виклад однієї тези.

Реферат – короткий виклад змісту одного або декількох документів з певної теми. Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом документів, кількістю відомостей, їх науковою цінністю або практичним значенням. Його обсяг коливається від 500–2500 знаків до 20–24 сторінок.

Види рефератів: інформативні, розширені або зведені, наукові.

Невід'ємним елементом будь-якої науково-дослідної роботи, що потребує обов'язкового додаткового оформлення, є винахідницька діяльність, бо результати НДР – нові технологічні процеси та агрегати, матеріали та сполуки, пристрої та конструкції – можуть становити предмет винаходу або відкриття. Закони України про промислову власність дають таке визначення поняття винаходу.

Значну частину наукової інформації вчені і фахівці отримують з усних джерел – доповідей і повідомлень на нарадах, семінарах, симпозіумах, конференціях і бесід при особистих зустрічах тощо.

Колоквіум – форма колективних зустрічей, де, як правило, обмінюються думками вчені різних напрямів. Усі присутні є учасниками невимушеної дискусії. На колоквіумах офіційні доповідачі не призначаються.

Симпозіум є напівофіційною бесідою з заздалегідь підготовленими доповідями, а також виступами експромтом. Учасники симпозіуму можуть відвідувати не всі доповіді, зустрічатися в кулуарах.

Конференція – найпоширеніша форма обміну інформацією. Одна частина учасників – доповідачі – повідомляє про нові наукові ідеї. Інша, більша частина – слухачі, що сприймають інформацію. Слухачі можуть ставити запитання і брати участь в обговореннях. План доповіді практично аналогічний плану статті. У підготовці доповіді треба врахувати, що велика частина інформації міститься в демонстраційному матеріалі (плакати, слайди тощо).

Дискусія – це корисна форма колективного мислення. Різні точки зору, висловлювані в дискусії, сприяють активному мисленню, змушують ретельно продумувати й обґрунтовувати власну точку зору. Участь в дискусії – кращий метод розвитку навичок критичного судження й міркування, де перевіряється якість накопичених людиною знань.

Форми участі в дискусії: слухати і записувати; постановка запитань з метою уточнення незрозумілих моментів чи отримання додаткової інформації; висловлення своєї думки, яка повинна бути досить обґрунтованою.

Література

1. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги – XXI, 2006. 496 с.
2. Линчак І. М. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб. для студентів ВНЗ напряму підгот. "Туризм". Херсон: Олді-плюс, 2014. 329 с.
3. Українська мова. Мова фаху, мова науки, мова спілкування. Тестово-комунікативне навчання: навч. посіб. / Л. О. Ткаченко, О. В. Любашенко, С. Є. Мельник та ін.; за ред. О. В. Любашенко. Київ: Компас, 2014. 255 с.
4. Шевчук С. Українське ділове мовлення: навч. посіб. 6-те вид., випр. і допов. Київ: Алерта, 2008. 301 с.

References

1. Babych, N. D. (Eds.). (2006). *Kultura fakhovoho movlennia* [Culture of professional broadcasting]. Chernivtsi: Knyhy – KhKhl [in Ukrainian].
2. Lynchak, I. M. (2014). *Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)* [Ukrainian (professional)]. Kherson: Oldi-plus [in Ukrainian].
3. Tkachenko, L. O., Liubashenko, O. V. & Melnyk, S. Ye. (2014). *Ukrainska mova. Mova fakhu, mova nauky, mova spilkuvannia. Testovo-komunikativne navchannia* [Ukrainian language. The language of the profession, the language of science, the language of communication. Test-communication training]. O. V. Liubashenko (Ed.). Kyiv: Kompas [in Ukrainian].
4. Shevchuk, S. (2008). *Ukrainske dilove movlennia* [Ukrainian Business Broadcasting]. (6d ed.). Kyiv: Alerta, 2008 [in Ukrainian].

Турчин Т. Н.

доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедры педагогики, начального образования и образовательного менеджмента Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя
<https://orcid.org/0000-0002-1052-7098>

Освоение специфики научного языка как предпосылка подготовки научного текста

В статье раскрыта сущность научного языка, особенности его синтаксиса, стилевые особенности. Автор пришел к выводу, что языко-стилистическая культура научного труда в значительной мере отображает общую культуру ее автора.

Ключевые слова: научная речь, фразеология, стилистические особенности, смысловая точность, качество языка.

Turchin T. M.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Pedagogy, Primary Education and Educational Management of Mykola Gogol Nizhyn State University
<https://orcid.org/0000-0002-1052-7098>

Maintaining the specificity of the scientific language as prerequisites for preparation of scientific text

The article describes the features of scientific Ukrainian as a prerequisite for the preparation of a perfect scientific text and the successful presentation of the results of scientific research.

To ensure the communicative excellence of speech (the accuracy and logic of presentation and their compulsory component – linguistic normality), each specialist should use different levels of language. To achieve this goal, post-graduate students are to learn to analyze scientific, popular science texts at the lexical, lexico-semantic, stylistic and grammatical levels, to edit, reduce (compress) texts, to construct elements of expression, taking into account the proposed speech situation. Properly selected text will help to form the ability to first correctly compose secondary scientific texts (notes,

abstract, report), and then to prepare for writing your own scientific text, for example, a dissertation.

The linguistic culture of scientific work largely reflects the general culture of its author. The most characteristic feature of written scientific language is the formal-logical way of presenting material.

Phraseology aims, on the one hand, to determine logical connections between parts of utterances, on the other hand, to denote certain concepts, being, in essence, scientific terms. Written scientific language has purely stylistic features as well. Objectivity of presentation is its main stylistic feature. Hence the presence in the text of insert words and phrases to indicate the degree of authenticity of the message.

The style of written scientific language is an impersonal monologue. Therefore, the presentation is usually done by a third person, because the focus is on the content and logical consistency of the message, not the subject.

The forms of reflection of results of scientific researches are: forms of presentation of materials of research and scientific publications (publications, scientific journal, scientific abstract, information abstract, monograph, thesis); forms of coverage of the results of scientific work and reflection of the results of research (abstracts); verbal communication of scientific results (colloquium, symposium, conference, discussion).

Key words: scientific language, phraseology, stylistic features, semantic accuracy, quality of language.